

DOI 10.31558/2519-2949.2021.3.14

УДК 141.7:130.2

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3097-7974>

Попов В. Ю., Донецький національний університет імені Василя Стуса

ФІЛОСОФІЯ МІСТА ЖЮЛЯ САЙМОНА ТА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ГРУПИ POTC

У статті йдеться про сучасну концепцію філософії міста, створену американським вченим Жюлем Саймоном та інтернаціональною дослідницькою групою *Philosophy of the City Research Group (PotC)*. Акцентується увага на тому, що проблема розбудови ідеального міста та урбаністична тема є однією з провідних в західній філософській традиції. Особливої значущості вона набуває в нашу епоху глобалізації, урбанізації та інформатизації. В статті проведено аналіз філософських засад урбаністичної проблематики концепції Ж. Саймона та його колег. Зокрема, проаналізовано історію проблеми міста в західній філософії, онтологію й епістемологію міста А. Варзі та К. Істварана, феноменологію міста В. Віханнійокі та В. Гавел тощо. На підставі опублікованих робіт виявлено, що однією з найважливіших передумов філософії міста PotC та її ідейного лідера є органічний гуманізм американського мислителя Люїса Мамфорда, який полягає в розгляді міста як «місця комфортного життя». При цьому дослідники групи PotC вказують й на суперечності міського існування людини, пов'язані з анонімістю, відчуженістю та самотністю людини в місті. Ж. Саймон та його однодумці звертаються до феноменології як методологічної стратегії здатної досягнути «дух міста», який створює сталість його існування. При цьому вони спираються на феноменологічні засоби та прийоми, розроблені Мартіном Гайдеггером та Морісом Мерло-Понті. Ж. Саймон звертається також до спадщини Ханни Аренд, зокрема її концепту «людська ситуація» для з'ясування проблем міграції та «опустелювання» міст (зокрема на прикладі міст Ель-Пасо та Детройт). Наголошується на продуктивності методів дослідження міських проблем, запропонованих дослідницькою групою PotC та вказується на можливості їх застосування в умовах децентралізації та реформ місцевого самоврядування в Україні.

Ключові слова: філософія міста, органічний гуманізм, онтологія, епістемологія, феноменологія, «людська ситуація», «дух міста».

Постановка проблеми. Тема міста є стрижневою для західної філософської традиції. Від платонівської «Політеїа» та августинівського «De Civitate Dei» до «The Secular City» Гарві Кокса та «Ville et haine» Жана Бодрійя мислителі різних епох намагаються вирішити проблему розбудови ідеального міста проживання людини та оптимальної форми розвитку соціальності. Актуальність теми міста не зменшується і в наш час з огляду на постійне зростання частки міського населення, розширення мегаполісів як у технічному так і в кібернетичному просторах. Урбанізм розглядається як домінуючий спосіб життя сучасної людини, як має свої переваги та великі вади. Відбувається тотальне відчуження людини, схематизація її мислення, конс'юмерізм стає переважаючою установкою більшості мешканців міст. Пересічна людина, проживаючи в місті як локальному соціумі, відчуває себе вільною від традиційних зв'язків, але в той же час безмежно самотньою не зважаючи на вражаючий прогрес техніки засобів суспільних комунікацій. Велике місто займає філософія міста і в американській соціальній філософії, починаючи з представників Чикагської школи та Ханни Аренд, Люїса Мамфорда та Френсіса Фукуями. Сучасна американська філософська думка також приділяє велике місце урбаністичній проблематиці, свідченням чого є діяльність філософів City Research Group до якої входять як американські так і європейські дослідники. Саме дослідженню теоретико-методологічних підходів представників City Research Group щодо філософії міста й присвячена наша стаття.

Аналіз досліджень і публікацій по темі. Діяльність інтернаціональної філософської групи City Research Group або Philosophy of the City Research Group (PotC) розпочалася в 2011 році. Через два роки її члени вперше зібралися на міжнародній конференції в Бруклінському коледжі університету Нью-Йорку. Лідерами групи на той час були екологічний психолог з Нью-Йорка Майкл Менсон

та філософ з Університету Невади Шейн Ептінг як вільне обговорення урбаністичних проблем. Дослідницька група з філософії міста соціальному, епістемологічному, етичному та екологічному вимірах. Дослідницькі питання часто стосуються прикладної філософії та етики та використовують усталені знання з інших галузей дослідження.

Певним підсумком дослідницької роботи PotC стала тематична збірка статей «Філософія міста», опублікована в часописі «Тороі». Передмова до нього створена ведучим представником цієї групи професором філософії Техаського університету в Ель-Пасо (UTEP) Жюлем Саймоном (Jules Simon) [7]. На її підставі та на основі статей цього випуску [7; 2; 3; 11; 12] ми проаналізуємо головні філософські підходи до розуміння сутності міста і проблем урбаністичного способу життя характерні для PotC, яка репрезентує головні тенденції сучасної західної філософії міста.

На початку свого огляду Ж. Саймон вказує на безперечну актуалізацію урбаністичної проблематики в сучасному світі, який не тільки глобалізується, але й перетворюється в світ, в якому більшість людей живе у мегаполісах. Він вказує, що за статистикою ООН вже зараз у містах мешкає 55% населення планети, а за прогнозами до 2050 року їх число зросте до 70%. Особливу увагу він приділяє зростанню міського населення в трьох країнах: Індії, Китаї та Нігерії [7, p.387].

Як філософську відповідь на виклик проблем міського перенаселення, втрати містом колишнього статусу та розгортання екологічних, політичних та екзистенційних проблем, Саймон розглядає створення дослідницької групи PotC, лідером якої він зараз є. В роботі цієї групи беруть також активну участь вищезгаданий Шейн Ептінг (який зараз працює в Університеті науки і технологій Міссурі, США), Веса Віханнійокі (Університет Гельсинкі, Фінляндія), Ахіл Варзі (Колумбійський університет, США), Майкл Нагенборг (Університет Твенте, Нідерланди), Вітні Гавел (Стоні-Брук університет, США) та інші. Саймон також вказує, що в своїх дослідженнях представники групи надихаються ідеями відомої учениці М. Гайдегера, німецько-американської дослідниці та публіцистки Ганни Арендт, американського вченого Люїса Мамфорда та інших дослідників.

Виклад основного матеріалу. Ж. Саймон простежує історію філософії міста від «Держави» Платона, «Політики» Аристотеля, «Civitate Dei (City of God)» Августина, які розглядаються як моделі ідеального міста до антиурбаністичної поезії Шарля Бодлера, який розглядав самогубство як провідну ознаку сучасного міста та есеїстики Вальтера Бенджаміна, що створив «Проект Аркади» як мрію про ідеальну домівку.

Але особливу увагу американський дослідник приділяє філософській концепції міста свого співвітчизника Люїса Мамфорда (1895-1990), автора праці «The City in History (1961)» за яку він здобув Національну книжкову премію США. Л. Мамфорд, якого називають найбільш песимістичним американським соціологом XX сторіччя, вважав, що людське суспільство з третього тисячоліття до нашої ери все більше перетворюється в Мегамашину, в якій людина за допомогою інноваційних технологій все більше перетворюється у гвинтик гігантської соціальної «машини». Капіталізм, задовольняючи пристрасть до матеріального багатства, сприяє технічним нововведенням, але тепер ініціатива переходить до машини. Мегамашина, яка була спочатку справою і прикметою «божественної царської влади», стає остаточно бездушною і безликою. Її вищі цінності – «Влада, Прибуток, Престиж ... всі вони, практично не змінюючи личин, з'явилися з епохи пірамід» – стверджував Мамфорд [4, p.236]. Свою позицію він визначав як органічний гуманізм. У своїй іншій книзі «The condition of man (Людська ситуація)» (1944), Мамфорд визначав межі людських можливостей, межі, які відповідають природі людського тіла. Він вказував на важливість якості повітря, наявності їжі, якості води або комфорт в приміщеннях тощо. Саме з точки зору органічного гуманізму Мамфорд розгортає критичну оцінку стану сучасного міста, в якому врешті-решт панують технології над органічними соціальними зв'язками і потребами. Зокрема він піддавав нищівній критиці відомого американського соціолога Маршала Маклюєна, який стверджував, що технології, а не природне середовище, в кінцевому підсумку будуть формувати природу людства. Мамфорд визнав цю можливість, але назвав її кошмарним сценарієм майбутнього [5, p.450].

Ж. Саймон з великою симпатією відноситься до ідей органічного гуманізму Мамфорда. Зокрема, він вважає, що саме його критична щодо технократичного урбанізму позиція повинна стати основою концепції біотехніки, яка повинна створити ідею міста як простору не тільки «придатного для життя», але й простору творчих проявів свободи, органічної комунікації та самовдосконалення. Саме такі міста будуть магнетично приваблювати людей щоб мігрувати до них, прагнучи досягти свободи, мобільності та духовного спілкування. Саймон цитує Мамфорда, який стверджував, що місто визначають мистецтво, культура та політичні цілі, а не цифри («... it is art, culture, and political purposes, not numbers that define a city») [7, p.390].

Врешті-решт техаський філософ стверджує, що саме Мамфорд закликає нас переглянути наші догматично вкорінені думки про місто, які забарвлені упередженнями бінарних опозицій міста проти країни, технологій проти природи, вищого класу проти нижчого класу та міфів про суперечність національного суверенітету проти місцевого самоврядування. Натомість наші сучасні мультикультурні мегаполіси постали і будуть залишатися такими місцями, де відбувається плавна кореляція цих опозицій, оскільки вони мають нескінченний потенціал трансформувати себе шляхом трансформації наших відносин з іншими. Міста повинні перетворитися в простір, де зручно працювати та жити, де природа та технології гармонійно співіснують.

Таким чином, можна стверджувати, що однією з найважливіших наріжних каменів філософії міста PotC та її ідейного лідера Жюля Саймона є органічний гуманізм Мамфорда, щоправда проінтерпретований в більш оптимістичному дусі.

Далі Саймон звертається до аналізу онтологічних засад філософії міста. Зокрема його цікавить позиція професора філософії Колумбійського університету Ахіла Варзі (Achile Varzi) та асоційованого професора Кена Істварана (Kenny Easwaran) з агро-механічного університету Техасу (Texas A&M university). Перший з них задає питання «What is a City?», чим є місто як онтологічна сутність, як місто залишається тим самим при постійних змінах? Що є референтом певних міст таких як Рим, Пекін, Нью-Йорк тощо і чим вони відмінні від інших речей. Власне остаточних відповідей на ці питання Варзі не дає, лише вказуючи на особливість міста як певної онтологічної реальності, яка є не річчю, а постійним процесом [11]. Кена Істварана цікавить проблема спільної раціональності мешканців міста, яке розглядається як раціональний, колективний агент. Він розглядає два варіанти раціональності: «Поняття раціональності часто розглядаються як пояснювальне (показуючи, чому певна подія сталася) або передбачувальне (дає розуміння щодо того, якої поведінки варто очікувати)» [2, p.420]. Свій підхід Ішваран протиставляє цим розумінням раціональності: він полягає в намірі оцінити, наскільки послідовно діє та чи інша особа або спільнота, щоб досягти власних цілей.

Отже дослідницька група PotC поряд з онтологією міста намагається розробляти й його епістемологію, причому розвиваючи власне бачення раціональності вдається до включення до неї телеології спільнот як колективних акторів.

Дослідницька група PotC та Ж. Саймон в своїх пошуках намагаються поєднати дві філософські традиції – аналітичну та континентальну. Особливо це відчувається в тих статтях, які присвячені феноменології міста. Зокрема це стосується напрацювань фінського дослідника з Гельсінського університету Веса Віханнінйоки (Vesa Vihanninjoki) «Міські локації як естетичні феномени (Urban Places as Aesthetic Phenomena)» [12]. Він напряду вказує на безпосередній вплив на його концепцію сприйняття міських локацій гайдегівського вчення про Dasein. Віханнінйоки використовує інструментарій феноменології Гайдегера щодо міської ситуативності, формуючи своєрідний життєвий світ міських мешканців, його естетику сприйняття просторових контекстів повсякденного життя [12].

Другим кумиром феноменологів групи PotC є французький філософ Моріс Мерло-Понті. Зокрема до його ідей звертається американська дослідниця Вітні Гавел (Whitney Howell) в статті «Anonymity and Diversity: A Phenomenology of Self-Formation in Urban Culture (Анонімність та різноманітність: феноменологія самоформування в міській культурі)» [3]. Вона застосовує концепцію «сприймаючого тіла» французького мислителя для аналізу практик анонімного існування в умовах мультикультурності сучасного міста. Вона стверджує, що «різні середовища повідомляють про розвиток різних можливостей і, у свою чергу, формують різні версії анонімного існування, на підставі якого ми створюємо наше більш спеціалізоване, особисте життя» [3, p.479].

Прихильність Ж. Саймона до феноменології є зрозумілою, враховуючи його попередні наукові напрацювання. Зокрема він є автором монографії «Мистецтво та відповідальність: феноменологія різноманітних шляхів Розенцвейга та Гайдегера (Art and Responsibility: A Phenomenology of the Diverging Paths of Rosenzweig and Heidegger)» (2011) [6] та статті «Мистецтво інтерпретації: мідраш Розенцвейга та герменевтика Гайдегера (The Art of Interpretation: Rosenzweig's Midrash and Heidegger's Hermeneutics)» (2015) [8], а також робіт в яких він намагався застосувати феноменологічний метод до філософської урбаністики: «Опустелювання міст та феноменологія сталого розвитку: випадок Ель-Пасо, Техас (Urban Desertification and a Phenomenology of Sustainability: The Case of El Paso, Texas)» (2014) [9] та «Вітаємо новачків і стаємо рідними на новому місці: Поліс Арендт та прекрасне місто Детройт (Welcoming Newcomers and Becoming Native to a Place: Arendt's Polis and the City Beautiful of Detroit)» (2020) [10]. Сам Саймон зазначає, що його філософські уподобання належать до європейській (тобто континентальній) філософії, особливо

до її феноменологічному напрямку. Пишучи про себе він зокрема зазначає: «...моя робота у філософії виникла з моєї пристрасті до вивчення етичних, естетичних та суспільно-політичних поглядів таких німецьких та єврейських філософів, як Кант, Гегель, Гуссерль, Гайдегер, Левінас, Бенджамін, Арендт та Розенцвейг. Це привело мене до переконання, що феноменологію можна використати для кращого вивчення етичних відносин та подій...» [1] Зараз Саймон є науковим директором Центру науки, технології, етики та політики (CSTEP), який заснований на принципах і практиці феноменологічної етики. Феноменологія є провідною методологічною стратегією й групи PotC, яку він очолює. Великий вплив феноменології відчувається й в усій збірці «Філософія міста» не зважаючи на загалом міждисциплінарний та інтернаціональний склад її авторів.

Ж. Саймон завершує свій огляд вказанням на сфери осмислення та застосування своїх філософських підходів: міська естетика, застосування технологій в тому числі й інформаційних, аналіз стану таких спеціальних сфер як житло, транспорт, громадськість та приватний простір, екологічної справедливості, сталості тощо. Він знову звертається до ідей Мамфорда, вважаючи, що «дух міста» підтримує зараз не воля одного обожненого правителя, а особиста або корпоративна воля його мешканців, спрямована на самопізнання, самоврядування та самоактуалізацію, які мають бути втіленими в місті. Не промисловість, а культура та освіта повинні стати епіцентром міста, й кожен процес і функція будуть оцінені і схвалені лише в тій мірі, в якій вони сприяють розвитку людини.

Висновки. Таким чином, сучасний американський філософ Жюль Саймона та дослідницької група PotC, базуючись на органічному поєднанні американської та європейської шкіл урбаністичної філософії, намагаються створити цілісну концепцію сучасного міста як певної онтологічної сутності. При цьому домінуючою методологією цієї філософської конструкції є феноменологія в поєднанні різних варіантів свого втілення. Визначальним у розгляді «духу» сучасного міста є культура міжособистісних комунікацій та можливості максимально повної самоактуалізації громадян. Ці ідеї Ж. Саймона та його колег набувають особливої актуальності та значущості в умовах децентралізації влади в Україні та формуванні сталих місцевих громад, які могли б створити не тільки комфортне проживання мешканців, але й стати місцем гідного, наповненого сенсом, життя.

Бібліографічний список:

1. About Jules Simon. University of Texas at El Paso. URL: <https://works.bepress.com/julesimon/>
2. Easwaran, K. The Concept of Rationality for a City. *Topoi*. 2021. №2. v. 40, P. 409–421 <https://doi.org/10.1007/s11245-019-09645-6>
3. Howell, Whitney. Anonymity and Diversity: A Phenomenology of Self-Formation in Urban Culture. *Topoi*. 2021. №2. v. 40. P. 471–480. <https://doi.org/10.1007/s11245-018-9605-x>
4. Mumford, Lewis. The City in History: Its Origins, Its Transformations, and its Prospects. N-Y.: Harcourt, Brace and World. 1961. XI+ 657 p..
5. Mumford, Lewis. The Condition of Man. N.-Y.: Harcourt, Brace and Company, 1944. 467 p.
6. Simon J. Art and Responsibility: A Phenomenology of the Diverging Paths of Rosenzweig and Heidegger. 2011. N.-Y. Bloomsbury Publishing. 304 p.
7. Simon J. Introducing Philosophy of the City. *Topoi*. 2021. №2. v. 40. P. 387–398. <https://doi.org/10.1007/s11245-021-09739-0>
8. Simon J. The Art of Interpretation: Rosenzweig's Midrash and Heidegger's Hermeneutics. *Journal of Chinese Philosophy*. 2015. №1-2. v. 42. P. 99–124.
9. Simon J. Urban desertification and a phenomenology of sustainability: the case of El Paso, Texas. *Interdisciplinary Environmental Review*. 2014. №2-3. v. 15. P. 160–182. <https://doi.org/10.1504/IER.2014.063659>
10. Simon J. Welcoming Newcomers and Becoming Native to a Place: Arendt's Polis and the City Beautiful of Detroit. *Open Philosophy*. 2020. №1. v. 3. P. 586–598.
11. Varzi A. What is a City? *Topoi*. 2021. №2. v. 40. P. 399–408. <https://doi.org/10.1007/s11245-019-09647-4>
12. Vihanninjoki V. Urban Places as Aesthetic Phenomena: Framework for a Place-Based Ontology of Urban Lifeworld. *Topoi*. 2021. №2. v. 40. P. 461–470. <https://doi.org/10.1007/s11245-018-9601-1>

References:

1. About Jules Simon. (2021) University of Texas at El Paso. URL: <https://works.bepress.com/julesimon/>
2. Easwaran, K. (2021) The Concept of Rationality for a City. *Topoi*. №2. v. 40, P. 409–421 <https://doi.org/10.1007/s11245-019-09645-6>
3. Howell, Whitney (2021). Anonymity and Diversity: A Phenomenology of Self-Formation in Urban Culture. *Topoi*. №2. v. 40. P. 471–480. <https://doi.org/10.1007/s11245-018-9605-x>
4. Mumford, Lewis (1961) The City in History: Its Origins, Its Transformations, and its Prospects. N-Y.: Harcourt, Brace and World. XI+ 657 p..

5. Mumford, Lewis (1944). *The Condition of Man*. N.-Y.: Harcourt, Brace and Company, 467 p.
6. Simon J. (2011). *Art and Responsibility: A Phenomenology of the Diverging Paths of Rosenzweig and Heidegger*. N.-Y. Bloomsbury Publishing. 304 p.
7. Simon J. (2021) Introducing Philosophy of the City. *Topoi*. №2. v. 40. P. 387-398. <https://doi.org/110.1007/s11245-021-09739-0>
8. Simon J. (2015) The Art of Interpretation: Rosenzweig's Midrash and Heidegger's Hermeneutics. *Journal of Chinese Philosophy*. №1-2. v. 42. P. 99-124.
9. Simon J. (2014). Urban desertification and a phenomenology of sustainability: the case of El Paso, Texas. *Interdisciplinary Environmental Review*. №2-3. v. 15. P. 160-182. <https://doi.org/10.1504/IER.2014.063659>
10. Simon J. (2020) Welcoming Newcomers and Becoming Native to a Place: Arendt's Polis and the City Beautiful of Detroit. *Open Philosophy*. №1. v. 3. P. 586-598.
11. Varzi A. (2021) What is a City? *Topoi*. №2. v. 40. P. 399–408. <https://doi.org/10.1007/s11245-019-09647-4>
12. Vihanninjoki V. (2021). Urban Places as Aesthetic Phenomena: Framework for a Place-Based Ontology of Urban Lifeworld. *Topoi*. №2. v. 40. P. 461–470. <https://doi.org/10.1007/s11245-018-9601-1>

Popov V. Yu. The Philosophy of the City of Juley Simon and the PotC Research Group

The article deals with the modern concept of the city's philosophy, created by the American scientist J. Simon and the international research Philosophy of the City Research Group (PotC). Emphasis is placed on the fact that the problem of building an ideal city and the urban theme is one of the leading in the Western philosophical tradition. It acquires special significance in our age of globalization, urbanization and informatization. The article analyzes the philosophical foundations of the urban concept by J. Simon and his colleagues. In particular, the history of the problem of the city in Western philosophy, the ontology and epistemology of the city of A. Varzi and K. Easwaran, the phenomenology of the city of V. Vihanninjoki and W. Howell are analyzed. Based on the published works, it was found that one of the most important prerequisites for the philosophy of the city of PotC and its ideological leader is the organic humanism of the American thinker L. Mumford, which is to consider the city as a "comfortable place to live." At the same time, researchers from the PotC group point out the contradictions of human urban existence related to anonymity, alienation and loneliness in the city. J. Simon turns to phenomenology as a methodological strategy capable of understanding the "spirit of the city", which creates the sustainability of its existence. In doing so, they are based on phenomenological tools and techniques developed by M. Heidegger and M. Merleau-Ponty. J. Simon also refers to the legacy of H. Arendt, in particular her concept of "human condition" to clarify the problems of migration and "desertification" of cities (particularly in the cities of El Paso and Detroit). Emphasis is placed on the productivity of urban research methods proposed by the PotC research group and points to the possibility of their application in the context of decentralization and local government reforms in Ukraine.

Keywords: philosophy of the city, organic humanism, ontology, epistemology, phenomenology, "human condition", "spirit of the city".